

พัฒนาการบทบาทของภาษาอังกฤษ
ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทย¹
The Development of the Role of English
in Thailand's Language Education Policies

ภิมพลีษฐ์ เตชะราชันย์² | Bhimbastha Tejarajanya

บทคัดย่อ

บทความนี้ มุ่งศึกษาบทบาทที่เพิ่มขึ้นของภาษาอังกฤษที่สะท้อนอยู่ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยพิจารณาจากข้อกำหนดต่าง ๆ ในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่มีการวางแผนหรือกำหนดไว้ในนโยบายการเรียนการสอนภาษา ได้แก่ สถานะของภาษาอังกฤษ (ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาที่สอง ฯลฯ) จำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการเรียนการสอน คุณสมบัติของผู้เรียนและผู้สอน และรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ภาษาอังกฤษได้ทวีความสำคัญขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่เริ่มมีการเรียนการสอนในประเทศไทย โดยจุดเปลี่ยนที่สำคัญอาจแบ่งออกเป็น 4 ระยะตามสถานะ

¹บทความนี้ปรับปรุงจากการนำเสนอผลงานทางวิชาการ เรื่อง บทบาทที่ทวีขึ้นของภาษาอังกฤษในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของประเทศไทย (The Augmented Role of English in Thailand's Language Education Policies) ในการประชุม เสนอผลการวิจัย เรื่อง ภาษาอังกฤษกับภาษาไทยใครชนะ?: การแข่งขันระหว่างภาษาโลกกับภาษาประจำชาติในยุคโลกาภิวัตน์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2560 ณ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ภายใต้โครงการวิจัยทุนศาสตราจารย์วิจัยดีเด่นซึ่งมีศาสตราจารย์ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ เป็นหัวหน้าโครงการ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

²นักวิจัยประจำหน่วยงานวิจัยและวิชาการ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ของภาษาอังกฤษ คือ ระยะเวลา ในสมัยรัชกาลที่ 3 - 4 ภาษาอังกฤษอยู่ในฐานะภาษาต่างประเทศที่ไม่ได้บังคับเรียนอย่างภาษาบาลีหรือภาษาขอม โดยผู้ที่เลือกเรียนจำกัดอยู่ในกลุ่มเจ้านายและขุนนางชั้นสูง ระยะเวลาที่สอง ในสมัยรัชกาลที่ 5 ผลของการปฏิรูปการศึกษาทำให้เกิดโรงเรียนที่สอนเฉพาะภาษาอังกฤษขึ้น ภาษาอังกฤษได้รับการบรรจุในหลักสูตรให้เป็นวิชาภาษาต่างประเทศหนึ่งและกำหนดให้มีการสอบในพระราชบัญญัติการสอบร่วมกับวิชาภาษาไทย ระยะเวลาสาม ภาษาอังกฤษถูกระบุให้เป็นวิชาภาษาต่างประเทศที่ 1 ที่แยกออกจาก “ภาษาต่างประเทศอื่น ๆ” ในปี พ.ศ. 2539 และถูกกำหนดให้เป็นภาษาต่างประเทศที่ต้องเรียนในทุกช่วงชั้นในปี พ.ศ. 2544 และในระยะที่สี่ ภาษาอังกฤษได้ทวีบทบาทขึ้นสูงสุดเหนือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ โดยในการกำหนดวิสัยทัศน์อนาคตประเทศไทย พ.ศ. 2570 มีการเสนอแนวทางการใช้ภาษาอังกฤษเป็น “ภาษาที่สอง” ของประเทศไทย บทบาทของภาษาอังกฤษที่ทวีขึ้นอย่างต่อเนื่องในนโยบายการเรียนการสอนภาษาไทยของแต่ละสมัย สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของภาษาอังกฤษที่เพิ่มขึ้นจนไล่ตามภาษาไทยซึ่งมีบทบาทในฐานะภาษาประจำชาติ

คำสำคัญ : นโยบายการเรียนการสอนภาษา สถานะของภาษาอังกฤษในประเทศไทย

Abstract

This article aims to investigate the evolving role of English as reflected in Thailand's language education policies from the reign of King Rama III to the present by considering the requirements and regulations designated in such policies. By considering changes to the ascribed status of English (i.e., as a foreign language vs. as a second language), the number of prescribed study hours, the qualifications of learners and teachers and related revisions to both curriculum and instructional methodology over the years, the results show that the continuously increasing role of English in Thailand's language education policies can be delineated at four pivotal stages of development.

The first stage was in the period of King Rama III-IV, when English was taught as an optional foreign language (not compulsory like Pali or Khmer), and was learned by an elite few. The second stage was initiated in

พัฒนาการบทบาทของภาษาอังกฤษ
ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทย

the reign of King Rama V, when educational reform gave rise to the designation of English as a foreign language in the curriculum and as a language subject that had to be tested along with the Thai language. It was not until 1996, the third stage, that the role of English was elevated to the status of 'first' foreign language, separate from all other foreign languages, and designated as a compulsory subject at every level of study. Presently, as English enters its fourth stage, policy makers, drawing on the recommendations specified at the Vision Appointment for Future Development Summit, are now proposing to adopt English as the country's "second language" by 2027. The continuously increasing role of English, as documented in national language education policies, reflects the significance of English as a global language of communication, a language that is now approaching the same status accrued to Thai, the kingdom's national language.

Keywords: Language education Policy, status of the English language in Thailand

ความนำ

ในปัจจุบันไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ภาษาอังกฤษทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ ในฐานะภาษาโลก (English as a global language) ที่ใช้เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสาร และดำเนินกิจกรรมระหว่างประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรับข้อมูลข่าวสาร การศึกษา การค้า และในการรวมกลุ่มระหว่างประเทศในรูปแบบต่าง ๆ สำหรับประเทศซึ่งภาษาอังกฤษไม่ใช่ภาษาแม่ การเรียนรู้ภาษาอังกฤษส่วนใหญ่มักกระทำผ่านการเรียนการสอนในระบบการศึกษา ทั้งนี้ บทบาทและสถานะของภาษาอังกฤษในการเรียนการสอนหรือในแวดวงการศึกษา ย่อมแตกต่างกันไปตามนโยบายภาษา (language policy) ซึ่งเป็นหลักหรือแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ภาษาในประเทศใดประเทศหนึ่ง Pranee Kullavanijaya (2007: 175) กล่าวว่านโยบายภาษาอาจถูกกำหนดหรือประกาศไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยผู้นำประเทศ หรือผู้ที่มีอำนาจ หรืออาจไม่มีการประกาศหรือเขียนไว้ที่ใดเลยก็ได้ เป็นเพียงแต่หลักปฏิบัติที่สืบต่อกันมา

รูปแบบหนึ่งของการนำนโยบายภาษามาใช้ในทางปฏิบัติที่เห็นได้เป็นรูปธรรมก็คือ **นโยบายการเรียนการสอนภาษา** (language education policy) ซึ่งเป็นการนำหลักเป้าหมาย และเนื้อหาที่ ถูกกำหนดไว้ในนโยบายภาษามาปฏิบัติใช้ในการเรียนการสอนภาษา (International Network for Language Education Policy Studies, 2017; Clayton, 2016; Kirkpatrick, 2016) บทความนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทของภาษาอังกฤษที่มีการวางแนวทางหรือกำหนดไว้ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทย ตั้งแต่เริ่มปรากฏหลักฐานการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 จนถึงปัจจุบัน โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงบทบาทของภาษาอังกฤษในแต่ละระยะจากสถานะของภาษาอังกฤษ นั่นคือ ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ (English as a Foreign Language: EFL) หรือภาษาอังกฤษในฐานะภาษาที่สอง (English as a Second Language: ESL) ประกอบกับรูปแบบในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ นั่นคือเป็นการเรียนแบบไม่บังคับ (Optional subject) หรือเป็นวิชาบังคับ (Compulsory subject) ในหลักสูตร และคุณสมบัติหรือข้อกำหนดต่อผู้เรียนหรือผู้สอน ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทของภาษาอังกฤษที่สะท้อนผ่านนโยบายการเรียนการสอนภาษานี้ นอกจากจะทำให้เห็นพัฒนาการของบทบาทและอิทธิพลของภาษาอังกฤษที่มีต่อการเรียนการสอนภาษาของไทยแล้ว แต่ยังแสดงให้เห็นแนวโน้มและทิศทางของบทบาทของภาษาอังกฤษที่มีต่อการเรียนการสอนภาษาในอนาคตด้วย

พัฒนาการของบทบาทของภาษาอังกฤษในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาษาอังกฤษเริ่มปรากฏหลักฐานว่ามีการเรียนการสอนในประเทศไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 และได้ทวีความสำคัญขึ้นตั้งแต่นั้น เป็นต้นมา ดังสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

บทบาทของภาษาอังกฤษที่ทวีความสำคัญขึ้นในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทยอาจแบ่งได้ตามการเปลี่ยนแปลงสถานะของภาษาอังกฤษที่ถูกกำหนดหรือวางแนวทางให้มีการเรียนการสอน ซึ่งสะท้อนต่อไปถึงรูปแบบของชั้นเรียน โรงเรียน และวัตถุประสงค์การเรียน จำนวนชั่วโมงและช่วงชั้นหรือช่วงอายุที่กำหนดให้เรียน ตลอดจนการกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนและผู้สอน โดยแบ่งออกได้เป็น 4 ระยะ ดังนี้

พัฒนาการบทบาทของภาษาอังกฤษ
ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทยระยะที่ 1 สมัยรัชกาลที่ 3 - 4 : ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ
ภาษาหนึ่งที่ไม่บังคับเรียน

แม้จะปรากฏหลักฐานในอดีตว่าชนชาติอังกฤษเข้ามาในประเทศไทยและได้นำความรู้เรื่อง การเดินเรือ เข้ามาถ่ายทอด ให้คนไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาในสมัยของสมเด็จพระเอกาทศรถ (Somdet Phra Chao Borommawong Thoe Krom Phraya Damrong Rajanubhab, 1950: 5 - 6) แต่ในครั้งนั้นยังไม่ปรากฏว่ามีการเรียนการสอนภาษาอังกฤษมีปรากฏหลักฐานครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยในระยะแรก การเรียนภาษาอังกฤษจำกัดอยู่ในกลุ่มเจ้านาย และชนชั้นสูงที่มีความคิดก้าวหน้า สมเด็จพระยามะวงศ์วาทราชูปถัมภ์ (Somdet Phra Chao Borommawong Thoe Krom Phraya Damrong Rajanubhab, 1961: 173 - 186) กล่าวว่า เจ้านายและขุนนางที่มีมอการณโกลหลายท่านเริ่มศึกษาภาษาอังกฤษ ด้วยเห็น ความจำเป็นและความสำคัญของภาษาอังกฤษในฐานะเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร กับชาติตะวันตกที่เข้ามาแสวงหาอาณานิคมหรือทำสนธิสัญญาการค้าและการทูตกับประเทศ ในแถบตะวันออก และในฐานะที่ภาษาอังกฤษเป็นกุญแจที่ไขไปสู่การเรียนรู้ขนบธรรมเนียม ความรู้ความคิด และวิทยาการแบบตะวันตก เจ้านายและข้าราชการชั้นสูงซึ่งให้ความสนใจ เริ่มศึกษาภาษาอังกฤษ ได้แก่ สมเด็จพระวชิรญาณภิกษุ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ซึ่งทรงเริ่มศึกษาภาษาละตินจากสังฆราชที่เป็นบาทหลวงอธิการวัดโรมันคาทอลิกที่อยู่ติดกับ วัดราชาธิวาสที่พระองค์ทรงประทับอยู่ในขณะนั้น ก่อนที่จะทรงศึกษาภาษาอังกฤษกับมิชชันนารี ชาวอเมริกันในเวลาต่อมา ขณะที่ประทับอยู่ที่วัดบวรนิเวศ นอกจากนี้ยังมีสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) ที่ทรงเรียนวิชาภาษาอังกฤษและวิชาปืนใหญ่ กรมหลวงวงศาธิราชทรงเรียนวิชาการแพทย์แผนปัจจุบัน หลวงสิทธิไชยเวร (สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์) เรียนวิชาต่อเรือ และนายโหมด อมาตยกุล (พระยากระษาศาปณิกโกศล) เรียนวิชาช่างกลและศึกษาภาษาอังกฤษจนใช้ภาษาได้คล่องและต่อเรือใบแบบฝรั่งได้

นอกจากการเรียนภาษาอังกฤษจะจำกัดอยู่ในหมู่ชนชั้นสูงหัวก้าวหน้าและสอนโดยหมอสอนศาสนาที่กล่าวข้างต้นแล้ว ในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้เองก็ได้เริ่มปรากฏแนวโน้มการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนอย่างตะวันตกบ้างแล้ว Kritsana Sinchai (1982: 7 - 8) กล่าวว่า คณะมิชชันนารีชาวอเมริกันได้เริ่มจัดการศึกษาสำหรับสามัญชนทั่วไปในสถานศึกษาที่เรียกว่า “โรงสกูล” โดยใน พ.ศ. 2379 มิสซิสตาเวินพอร์ต (Mrs. Davenport) ได้จัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษและภาษาไทยแก่เด็กไทยขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมาใน พ.ศ. 2383 มิสเอ็ม อี เพียร์ส (Miss M. E. Pierce) ได้ตั้งโรงเรียนประจำหรือโรงเรียนกินนอนขึ้นครั้งแรก แต่ไม่ได้รับความนิยมจึงล้มเลิกไป

ในสมัยต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ด้วยกระแสการล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจทวีความรุนแรงขึ้น จึงทรงเห็นความสำคัญและความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อให้เข้าถึงองค์ความรู้ วิทยาการ ขนบธรรมเนียม และความรู้อีกนิกคิดแบบตะวันตก และยังมีความจำเป็นในการติดต่อเจรจาทางการทูตเพื่อทำสัญญาทางพระราชไมตรีจึงทรงจ้างมิสซิสแอนนา เลียวโนเวนส์ (Mrs. Anna Leonowens) ซึ่งเปิดโรงเรียนอยู่ที่ประเทศสิงคโปร์เข้ามาสอนภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์เบื้องต้น วรรณคดีอังกฤษ และขนบธรรมเนียมอังกฤษให้กับพระเจ้าลูกเธอทั้งชายและหญิงในปี พ.ศ. 2404 - 2408 ส่วนข้าราชการและเจ้านายโปรดฯ ให้เรียนกับพวกมิชชันนารีชาวอเมริกันในพระบรมมหาราชวัง (Somdet Phra Chao Borommawong Thoe Krom Phraya Damrong Rajanubhab, 1971: 180, Duangduen Phisalbutr, 1974: 8) (Somdet Phra Chao Borommawong Thoe Krom Phraya Damrong Rajanubhab, 1971: 180 - 181) สำหรับบุตรหลานข้าราชการ ถ้าหากมีความอุตสาหะเรียนรู้ภาษาอังกฤษก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้มียศและบรรดาศักดิ์ ดังที่สมเด็จพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ตรัสเป็นภาษิตไว้ว่า “เมื่อในรัชกาลที่ 1 ใครแข็งแรงทพศีกก็เป็นคนโปรด ในรัชกาลที่ 2 ใครเป็นกวีก็เป็นคนโปรด ในรัชกาลที่ 3 ใครมีใจศรัทธาสร้างวัดสร้างวาทีเป็นคนโปรด และในรัชกาลที่ 4 ถ้าผู้ใดรู้ภาษาฝรั่งก็เป็นคนโปรด”

พัฒนาการบทบาทของภาษาอังกฤษ
ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การเรียนการสอนภาษาอังกฤษในประเทศไทย เริ่มปรากฏหลักฐานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ต่อเนื่องมาจนถึงรัชกาลที่ 4 โดยการเรียนการสอนจำกัดอยู่ในกลุ่มเจ้านายและขุนนางชั้นสูงและสอนโดยผู้พูดเจ้าของภาษา (นางแอนนา และคณะมิชชันนารีชาวอเมริกัน) สำหรับประชาชนทั่วไป แม้จะเริ่มปรากฏการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนแบบตะวันตก แต่ไม่เป็นที่นิยมนัก เปิดได้ไม่นานก็ล้มเลิกไป นอกจากประเด็นที่กล่าวมานี้ ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของการเรียนภาษาอังกฤษในสมัยนี้ คือ การเรียนภาษาอังกฤษเป็นไปตามความสมัครใจ ไม่ได้บังคับเรียน ต่างจากภาษาต่างประเทศอื่น เช่น ภาษามอญ (ภาษาบาลี) และภาษาขอม (ซึ่งใช้ในการจารึกตำรา และคัมภีร์ต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้) ซึ่งเด็กผู้ชายในสมัยนั้นต้องเรียนเพราะจำเป็นต่อการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมและพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์เพื่อเตรียมบวชเรียนต่อไป ก่อนจะลาสิกขาและเข้ารับราชการ

**ระยะที่ 2 สมัยรัชกาลที่ 5 : ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ
ภาษาหนึ่งที่บังคับเรียน**

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ภาษาอังกฤษมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการเรียนการสอน จากการเป็นภาษาต่างประเทศที่ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสมัครใจ มาเป็นวิชาภาษาต่างประเทศที่บังคับเรียน มูลเหตุสำคัญของการที่ภาษาอังกฤษกลายเป็นวิชาบังคับมาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ประการแรก คือ ปัจจัยด้านผู้นำประเทศซึ่งหมายถึงองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษมากกว่าภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ดังสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในกระแสพระราชดำริส และการดำเนินการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษให้กับพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และราษฎร ปัจจัยสำคัญประการที่สอง คือ การปฏิรูประบบการศึกษาเป็นระบบโรงเรียนแบบตะวันตกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศให้เป็นสมัยใหม่ในทุก ๆ ด้านเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของประเทศมหาอำนาจที่กำลังแผ่ขยายอาณาดินมาสู่ประเทศตะวันออก ปัจจัยทั้งสองประการนี้ สอดรับกันและส่งผลให้ภาษาอังกฤษทวีบทบาทขึ้นในนโยบายการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของไทยในระยะที่สองนี้

สำหรับ **ปัจจัยประการแรก** ที่ทำให้ภาษาอังกฤษทวีบทบาทขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 นั่นคือ การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ความสำคัญพระทัยและความสำคัญกับ ภาษาอังกฤษเป็นพิเศษมากกว่าภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ดังสะท้อนให้เห็นได้จากพระราชดำรัส จำนวนมาก ดังตัวอย่างด้านล่างนี้

“วิชาหนังสือไทยนั้น เมื่อรู้ดีแล้วพอทำการได้จริงอยู่ แต่เมื่อไม่รู้ หนังสืออังกฤษด้วยแล้วจะรู้สึกคับแคบใจเมื่อภายหลัง เพราะเหตุว่าตำรับ ตำราวิชาการต่าง ๆ ซึ่งเขาพิมพ์ไว้เป็นภาษาต่างประเทศ มีภาษาอังกฤษเป็น ต้นมากมายหลายหมื่นหลายแสนฉบับ นักการที่จะร่ำเรียนให้รู้วิชาการ ต่าง ๆ ในเวลานี้ ต้องอาศัยอ่านภาษาอังกฤษ ...วิชาอันใดซึ่งจะมีใน หนังสือไทยนั้นน้อยนัก ว่าโดยที่สุดเพียงแต่ผู้อ่านหนังสือรักสนุกอย่าง เดียว ถ้าได้อ่านหนังสืออังกฤษแล้วก็ได้รับความรู้สึกเพลิดเพลินใจกว้างขวาง ขึ้นกว่าที่อ่านหนังสือเรื่องไทย ๆ ที่มีอยู่มากนัก เพราะฉะนั้นการที่รู้หนังสือ อังกฤษแปลกลอันวิเศษของนักเรียนซึ่งจะหาได้ในการเล่าเรียน...”

(Somdetch Phra Paramindr Maha Chulalongkorn, 1968: 111)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษมากเป็นพิเศษ ด้วยทรงเห็นว่า ภาษาอังกฤษเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่องค์ความรู้และวิทยาการต่าง ๆ ของชาติตะวันตก จากการที่พระองค์ได้เสด็จประพาสต่างประเทศหลายครั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศในแถบยุโรป ทำให้ทรงตระหนักถึงความสำคัญของวิชาตะวันตกที่จะนำมาซึ่งประโยชน์ และช่วยให้รักษาเอกราชของชาติบ้านเมืองไว้ได้ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

“เราได้เห็นประจักษ์ด้วยตัวเราเองในยุโรปว่า ชาวชาติเอเชียจะได้รับผลประโยชน์จากความถึงแล้วซึ่งวิชาของชาวยุโรปนั้นเพียงเท่าใด และ เราแน่ใจเหมือนกันว่า การที่ได้ความรู้อันนี้ไม่มีข้อซึ่งจะขัดขวางต่อการที่ จะรักษาไว้ซึ่งอำนาจเฉพาะประเทศ คือ อิศรภาพของเมืองในชาติเอเชีย ชาติหนึ่ง”

(Somdetch Phra Paramindr Maha Chulalongkorn, 1968: 199)

พัฒนาการบทบาทของภาษาอังกฤษ
ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทย

การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญต่อภาษาอังกฤษมากกว่าภาษาต่างประเทศอื่น ๆ นอกจากจะสะท้อนอยู่ในกระแสพระราชดำริสดุดีตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นแล้ว ยังแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และราษฎรทั่วไป ซึ่งเชื่อมโยงมาสู่ **ปัจจัยประการที่สอง** นั่นคือ การปฏิรูประบบการศึกษาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการปรับเปลี่ยนประเทศให้เป็นสมัยใหม่ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของชาติตะวันตก และเป็นการเตรียมความพร้อมทั้งด้านวิชาการและโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านภาษา เพื่อรับมือกับการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกและการพัฒนาประเทศไปสู่สมัยใหม่ในด้านต่าง ๆ

ในส่วนของการปฏิรูปการศึกษานั้น ทรงริเริ่มการจัดการศึกษาที่เป็นแบบแผน (formal education) อย่างตะวันตกขึ้น นั่นคือ การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนให้มีสถานที่เล่าเรียนซึ่งจัดไว้โดยเฉพาะ มีการเรียนการสอนตามเวลาที่กำหนด โดยวิชาที่กำหนดให้สอน ได้แก่ วิชาภาษาไทย วิชาเลข วิชาภาษาต่างประเทศ และวิชาอื่น ๆ ที่ไม่เคยสอนมาก่อนในอดีต และใช้แบบเรียนที่รัฐบาลจัดมาให้ สำหรับโรงเรียนในสมัยนี้นั้นมีทั้งหมด 3 รูปแบบ โดยในระยะแรกเริ่มจาก โรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวัง ที่จัดตั้งขึ้นสำหรับเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการ ก่อนจะขยายไปสู่โรงเรียนหลวงสำหรับราษฎร และโรงเรียนราษฎร์ หรือโรงเรียนเซนต์กิตต์ ซึ่งเป็นความร่วมมือของรัฐและเอกชน เพื่อจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างแพร่หลายยิ่งขึ้น (Ministry of Education, 1983: 29) โดยภาษาอังกฤษได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมในฐานะวิชาภาษาต่างประเทศที่บังคับเรียนในโรงเรียนทั้งสามรูปแบบ

ในส่วนของ โรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวัง นั้น Wuttichai Mulsilp (1973: 24 - 26) กล่าวว่า ใน พ.ศ. 2415 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษในกรมมหาดเล็กขึ้น แยกจากโรงเรียนหลวงสอนภาษาไทยที่ตั้งขึ้นก่อนหน้า (พ.ศ. 2414) โดยจ้างนายฟรานซิส จอร์จ แพตเตอร์สัน (Francis George Patterson) ชาวอังกฤษมาเป็นครู เพื่อสอนภาษาอังกฤษแก่พระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องเธอ และนายทหารมหาดเล็ก แต่เปิดสอนอยู่ได้ 5 ปี ก็ต้องปิดไป เพราะนายฟรานซิสได้กราบบังคมลากลับไปจากนั้นใน พ.ศ. 2422 โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษขึ้นที่พระราชวังนั้นทุกอุทยาน

โดยมี ศาสนาจารย์แม็คฟาแลนด์ (Samuel Gamble McFarland) หมอสอนศาสนาชาวอเมริกันเป็นครูใหญ่ โดยสอนภาษาอังกฤษแก่เจ้านายและบุตรหลานข้าราชการให้อ่านออกเขียนได้เพื่อรับราชการ ในปี พ.ศ. 2425 โปรตเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบซึ่งมีทั้งแผนกภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกคนเข้ารับราชการ (แผนกภาษาไทย) และเตรียมไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ (แผนกภาษาอังกฤษ) จากนั้นในปี พ.ศ. 2435 โปรตเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนราชกุมารและโรงเรียนราชกุมารี ต่อมา ในปี พ.ศ. 2437 เพื่อส่งเสริมให้บรรดาพระเจ้าลูกยาเธอและบุตรขุนนางข้าราชการได้เรียนภาษาอังกฤษ และเตรียมพระเจ้าลูกยาเธอเพื่อไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ (โรงเรียนราชกุมาร) ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนราชวิทยาลัยขึ้น โดยสอนทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และอบรมนิสัยใจคอตามแบบตะวันตก เพราะมีพระราชประสงค์ให้นักเรียนในโรงเรียนนี้ได้ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ

Duangduen Phisalbutr (1974: 43) กล่าวว่า หลังจากการก่อตั้งโรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวังที่กล่าวข้างต้นแล้ว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขยายโรงเรียนออกมานอกพระบรมมหาราชวัง โดยโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนอีกสองประเภท คือ โรงเรียนหลวงสำหรับบรรพชา ซึ่งเริ่มจากพระอารามหลวงก่อนจะขยายมาสู่วัดต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาค (เนื่องจากการตั้งโรงเรียนในวัดไม่ต้องเสียเวลาและทรัพย์สินในการจัดหาที่ดิน และยังสอดคล้องกับขนบธรรมเนียมเดิมที่วัดเป็นสถานที่เล่าเรียน) และโรงเรียนราษฎร์ เมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนหลายแห่งและการศึกษาเจริญแพร่หลายออกไปแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นในปี พ.ศ. 2430 และขยายงานต่อมาและตั้งเป็นกระทรวงธรรมการเพื่อรับผิดชอบและพัฒนาการศึกษาแบบใหม่ที่จัดตั้งขึ้นให้มีประสิทธิภาพและทั่วถึง และเมื่อโรงเรียนแพร่หลายขึ้น จึงจำเป็นต้องหาแนวทางเพื่อให้เกิดมาตรฐานในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นใน พ.ศ. 2433 กรมศึกษาธิการจึงได้ประกาศพระราชบัญญัติการสอบวิชา โดยวางระเบียบสอบไล่วิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งระบุไว้ว่า ถ้านักเรียนคนใดสอบหนังสือไทยได้ตั้งแต่ประโยค 2 ขึ้นไป หรือสอบภาษาอังกฤษได้ตั้งแต่ชั้น 4 ขึ้นไป (จากการสอบทั้งหมด 6 ชั้น) ให้เป็นอิสระแก่ตน พ้นจากหมวดหมู่ผู้สังกัดกรม ซึ่งกฎหมายเดิมกำหนดให้รับราชการทุกคน (Somdetch Phra Paramindr Maha Chulalongkorn, 1968 : 137) Arreerad Numpeth (1987: 77) กล่าวว่า หลังจากนั้นเป็นต้นมา ภาษาอังกฤษได้ทวีบทบาทและความสำคัญโดยเป็นวิชาภาษาต่างประเทศหนึ่งที่ถูกระบุไว้ในทุกหลักสูตรการศึกษา

พัฒนาการบทบาทของภาษาอังกฤษ
ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทย

นอกจากในส่วนของโรงเรียนและหลักสูตรซึ่งเป็นการพิจารณาจากแง่มุมของผู้เรียนแล้ว ในด้านผู้สอน ภาษาอังกฤษก็มีบทบาทสำคัญเหนือกว่าภาษาต่างประเทศอื่น ๆ เช่นกัน Rong Sayamanont; et al. (1964: 45) กล่าวว่า ใน พ.ศ. 2435 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นครั้งแรก และพัฒนามาจนถึง พ.ศ. 2446 มีครู 6 ประเภท โดยนักเรียนครู 2 ประเภท คือ นักเรียนสอนภาษาต่างประเทศ ซึ่งรับจากผู้สำเร็จมัธยมศึกษา “ภาษาอังกฤษ” และมีนิสัยจะเป็นครูได้ กรมศึกษาธิการจะยกขึ้นให้เป็นนักเรียนสอนคือมีเวลาฝึกหัดสอนและมีเวลาเรียนของตนเอง นอกจากนี้ยังได้เงินทุนเล่าเรียนเดือนละ 30 บาท และมีโอกาสได้รับเลือกให้เป็นนักเรียนครูต่างประเทศ ซึ่งกรมศึกษาธิการจะส่งไปศึกษาวิชาครูและวิทยาการพิเศษต่าง ๆ ในต่างประเทศ เพื่อกลับมาเป็นอาจารย์สอนภาษาต่างประเทศหรือวิชาพิเศษต่าง ๆ ที่ได้เล่าเรียนมา นอกจากนี้ ในโครงการศึกษา ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) ภาคหนึ่ง หมวด 5 ยังมีการกำหนดให้ครูผู้สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนหลวงมีอัตราเงินเดือนที่สูงกว่าครูที่สอนภาษาไทยอีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในระยะที่สองนี้ ภาษาอังกฤษได้ทวีบทบาทสำคัญขึ้นจากภาษาต่างประเทศที่ไม่บังคับเรียน มาเป็นภาษาต่างประเทศที่บังคับเรียน ในระบบการศึกษาแบบมีแบบแผนอันเป็นผลจากการปฏิรูปการศึกษา นอกจากนี้ ภาษาอังกฤษยังทวีบทบาทและความสำคัญเหนือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ โดยสะท้อนให้เห็นจาก “สิทธิพิเศษ” ที่ได้รับทั้งในด้านของผู้เรียนซึ่งเมื่อสอบถึงระดับสามารถเป็นไทยแก่ตัว นักเรียนครูได้เบี้ยเลี้ยงและมีโอกาสไปศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ และในด้านของผู้สอนซึ่งเงินเดือนมากกว่าครูสอนภาษาไทย

ระยะที่ 3 พ.ศ. 2538 : ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ “ที่ 1” แยกจาก “ภาษาต่างประเทศอื่น ๆ”

ภาษาอังกฤษได้ถูกกำหนดให้เป็นวิชาภาษาต่างประเทศวิชาหนึ่งที่บังคับเรียนในหลักสูตรตั้งแต่การปฏิรูประบบศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนในด้านระดับชั้นที่ถูกกำหนดให้เริ่มเรียน หรือจำนวนชั่วโมงเรียนที่เปลี่ยนแปลงตามปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งอิทธิพลถึงนโยบายการเรียนการสอนภาษาในแต่ละยุคสมัย จนกระทั่งถึงระยะที่ 3

ใน พ.ศ. 2538 กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ภาษาอังกฤษเป็นวิชาภาษาต่างประเทศ “ที่ 1” (English as the “First” Foreign Language) แยกจากวิชา “ภาษาต่างประเทศอื่น ๆ” (ฝรั่งเศส เยอรมัน จีน ญี่ปุ่น ฯ) และกำหนดให้นักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นต้นไป (ป.1) เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่ 1 จากนั้นใน พ.ศ. 2539 กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้หลักสูตรภาษาอังกฤษตามประกาศในปี พ.ศ. 2538 ทุกระดับชั้น

การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนให้เห็นบทบาทของภาษาอังกฤษที่ทวีความสำคัญขึ้นอีกระดับ จากวิชาภาษาต่างประเทศวิชาหนึ่งที่มีสถานะเท่ากับภาษาต่างประเทศอื่น ๆ มาเป็นภาษาต่างประเทศที่ 1 ที่แยกออกจากวิชาภาษาต่างประเทศอื่น ๆ โดยปัจจัยที่มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้ คือ การที่สังคมไทยได้ปรับตัวรับกับโลกยุคโลกาภิวัตน์ จากการเริ่มใช้ระบบอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยใน พ.ศ. 2530 ก่อให้เกิดการติดต่อสื่อสารที่ไร้พรมแดน ประกอบกับสังคมและเศรษฐกิจโลกที่เจริญเติบโตขึ้น ทำให้ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารในทุก ๆ ด้าน รัฐบาลจึงต้องวางแผนและกำหนดนโยบายเพื่อเร่งยกระดับความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของคนไทยซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนในการกำหนดบทบาทของภาษาอังกฤษในนโยบายการเรียนการสอนภาษา

ระยะที่ 4 พ.ศ. 2540 : ข้อเสนอและแผนการยกระดับให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองของไทย

ในระยะที่ 4 นี้ บทบาทของภาษาอังกฤษได้ทวีขึ้นมาก จากระยะที่ผ่านมา กล่าวคือ มีการเสนอแผนการและมาตรการต่าง ๆ อย่างจริงจังเพื่อยกระดับให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองของไทย แม้ว่าข้อเสนอการใช้เป็นภาษาที่สองของไทยจะมีการพูดถึงมานานแล้วก่อนหน้านี้ แต่ก็ก็เป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นของคนบางกลุ่ม โดยไม่มีการเสนอเป็นแผนการและมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง

ข้อเสนอให้มีการยกระดับภาษาอังกฤษจากฐานะภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาที่สองนี้ เป็นเรื่องที่อ่อนไหวเพราะจะส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง Joan Swann, Ana Deumert, Theresa Lillis and Rajend Mesthrie (2006: 95 - 97) อธิบายว่า แม้ว่าภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศและภาษาอังกฤษในฐานะภาษาที่สองจะมีลักษณะเหมือนกันในแง่ที่ว่าภาษาอังกฤษทั้งสองสถานะใช้ในประเทศที่ไม่ได้

พัฒนาการบทบาทของภาษาอังกฤษ
ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาไทย

พูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ (Non - native English speaker country) และความแตกต่างของภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศกับภาษาอังกฤษในฐานะภาษาที่สองจะไม่ได้ชัดเจนและแยกออกจากกันได้แบบเด็ดขาด อย่างไรก็ตาม สถานะของภาษาอังกฤษทั้งสองลักษณะก็พอจะแยกออกจากกันได้ตามลักษณะที่สำคัญบางประการ นั่นคือ ในแง่ของชุมชนผู้พูดภาษา ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศมักจะไม่มีการพูดเจ้าของภาษาของภาษาอังกฤษขนาดใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศนั้น ขณะที่ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองมักปรากฏชุมชนผู้พูดเจ้าของภาษาขนาดใหญ่อาศัยอยู่ นอกจากนี้ หากพิจารณาในแง่ของแวดวงการใช้ภาษา (Domain) ประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศมักใช้ภาษาอังกฤษในแวดวงที่เฉพาะเจาะจงหรือจำกัด เช่น ในธุรกิจการท่องเที่ยว หรือในการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศ ขณะที่ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองจะใช้ในแวดวงที่หลากหลาย และเป็นแวดวงที่สำคัญ ๆ เช่น ใช้ในแวดวงการศึกษา (ใช้เป็นสื่อกลางในการเรียนการสอน (Medium of instruction) หรือใช้ในการเขียนเอกสารทางวิชาการ ในแวดวงการศึกษา) แวดวงสื่อ หรือใช้ในการติดต่อทางราชการ

ข้อเสนอและแผนการยกระดับให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองของไทยนี้ ถูกเสนอขึ้นใน พ.ศ. 2540 โดยกลุ่มนักวิชาการทหารและตำรวจ และคณะกรรมการพิจารณาแนวทางในการพัฒนาประเทศ ได้จัดศึกษาเฉพาะกรณีครั้งที่ 1 เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทย พุทธศักราช 2570 (Montri Suphaphorn; et al., 1998: 99 - 106) ซึ่งเสนอมาตรการและแผนยุทธศาสตร์ที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การกำหนดให้ดำเนินการปฏิบัติภายในระยะเวลา 30 ปี (เทียบกับฮ่องกงที่ใช้เวลา 156 ปี ในการทำให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง) โดยให้ดำเนินการสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 - 13 (ฉบับละ 5 ปี เริ่มแผนฯ ที่ 8 ปี พ.ศ. 2540 และสิ้นสุดแผนฯ ที่ 13 ใน พ.ศ. 2570) โดยผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับและประชาชนทั่วไปใช้ภาษาอังกฤษในระดับการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งเสนอให้จัดตั้งสำนักงานประสานงานและเร่งพัฒนาภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 2 (สปอ.) และทำให้คนไทยทุกคนคุ้นเคยกับการใช้ภาษาอังกฤษเป็นโดย “ปรับสังคม” ให้เป็นสังคมที่ใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อราชการ การสื่อสาร ธุรกิจ และการศึกษา โดยกำหนดมาตรการเพื่อให้

บรรลุเป้าหมายการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองไว้ 3 ระยะ นั่นคือ มาตรการเร่งด่วน ได้แก่ การเร่งออกประกาศให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง การเตรียมความพร้อมในการศึกษาทุกระดับ (อุปกรณ์ ครู หลักสูตร ฯลฯ) และการจัดตั้งสำนักงานประสานงานและเร่งพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 2 (สปอ.) ซึ่งเทียบเท่ากับกรม และขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรี มาตรการระยะกลาง ได้แก่ การกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นวิชาบังคับในทุกระดับชั้น ให้รัฐบาลกำหนดป้าย เครื่องหมายต่าง ๆ เป็นภาษาอังกฤษควบคู่กับภาษาไทย การติดต่อราชการให้ใช้ภาษาอังกฤษควบคู่กับภาษาไทยในเอกสารต่าง ๆ และการกำหนดให้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางในการเรียนการสอนบางวิชา เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ รวมถึงการส่งเสริมการจัดตั้งหลักสูตรภาษาอังกฤษและหลักสูตรนานาชาติ และ มาตรการระยะยาว ได้แก่ การกำหนดประชาชนทั่วไปสามารถใช้ภาษาอังกฤษในระดับสื่อสารได้ในการติดต่อราชการ การศึกษา สื่อ และกิจกรรมอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน (Montri Suphaphorn; et al., 1998: 99 - 106)

แม้หลังจากการประกาศวิสัยทัศน์ประเทศไทย พุทธศักราช 2570 ซึ่งเสนอให้ใช้ภาษาอังกฤษที่เป็นภาษาที่สองจะยังไม่ถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการโดยรัฐบาล แต่ก็เป็นที่สังเกตว่า นโยบายการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในเวลาต่อมาต่างก็สอดคล้องกับข้อเสนอและแผนกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองตามที่กล่าวมาข้างต้น โดยในปี พ.ศ. 2546 มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ได้กำหนดให้ทุกโรงเรียนใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อหลักในการเรียนการสอนตลอดชั่วโมงวิชาภาษาอังกฤษ และขยายและสนับสนุนให้โรงเรียนเปิด English Program (EP) และ Mini English Program (Mini EP) ตลอดจนกำหนดให้ทุกโรงเรียนจัดค่ายภาษาอังกฤษ (English camp) เป็นกิจกรรมทุกปี และจัดรายการภาษาอังกฤษทางโทรทัศน์เพื่อการศึกษา (ETV) และโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

การประกาศให้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองของไทยอย่างเป็นทางการเกือบจะเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2553 โดยเมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2553 นายชินวรณ์ บุญเกียรติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น เตรียมประกาศให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง ภายหลังการประชุมคณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กปน.) แต่หนึ่งเดือนให้หลัง ในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2553 กระทรวงศึกษาธิการยกเลิกแผนการ

พัฒนาการบทบาทของภาษาอังกฤษ
ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทย

ประกาศให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง และลดระดับเป็นแค่ “ภาษาต่างประเทศหลัก” แทน ทั้งนี้เนื่องจากการกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองของไทยเป็นเรื่องที่ “อ่อนไหว” และกระทบต่อสังคมในทุกภาคส่วน ดังที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้นว่า หากมีการกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง นั้นหมายความว่า สังคมไทยจะต้องเป็นสังคมที่ใช้ภาษาอังกฤษ เป็นสื่อกลางในการสื่อสาร (medium of communication) ในแวดวงต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การซื้อขายของ การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลหรือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องสามารถสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสังคมไทยที่ใช้ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาประจำชาติและภาษาราชการในชีวิตประจำวันยังไม่เอื้อต่อการกำหนดและยกระดับภาษาอังกฤษจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาที่สอง

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐบาลในขณะนั้นได้ล้มเลิกแผนการประกาศอย่างเป็นทางการให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองของไทย แต่ก็ได้เร่งดำเนินนโยบายตามแผนยุทธศาสตร์ ยกระดับความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของประชากรไทยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (พ.ศ. 2548 - 2558) ซึ่งมีสาระสำคัญ ๆ ที่พอสรุปได้ เช่น การประกาศให้ปีการศึกษา 2549 เป็นปีแห่งการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ การจัดสร้างมาตรฐานภาษาอังกฤษสำหรับบุคลากรในวิชาชีพต่าง ๆ (Career English) และหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับนิสิตนักศึกษาก่อนสำเร็จการศึกษา การปรับปรุงรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ การสนับสนุนให้สถานศึกษาหน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสื่อสารภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน เช่น English room, English area, On-site English for Industry, On-site English ในสถานศึกษา การจัดตั้งสถาบันส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อดูแล ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษทั้งระบบและทุกระดับ และการจัดให้มีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก และการให้บริการ English Service Center, English Help Desk/Call Center สายด่วนสอบถาม เพื่อบริการข้อมูลเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ และจัดสร้าง Web Language Consultant

บทบาทของภาษาอังกฤษที่ทวีขึ้นในฐานะภาษาโลก (world language) ในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งภาษาอังกฤษเป็นภาษาสำคัญในฐานะสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศนั้น ส่งผลกระทบต่อให้ทุกภาคส่วนต้องมีการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในระดับสื่อสารทั้งในภาครัฐและเอกชน จะเห็นได้จากการที่หน่วยงานราชการ หรือแม้แต่บริษัทและธุรกิจต่าง ๆ ทั้งของไทยและข้ามชาติต่างกำหนดระดับคะแนนขั้นต่ำของการสอบวัดมาตรฐานภาษาอังกฤษ (Standardized test) สำหรับการรับเข้าเป็นพนักงาน เช่น คะแนนสอบโทอิก (Test of English for International Communication: TOEIC) ซึ่งโดยทั่วไปคะแนนโทอิกที่บริษัทต่าง ๆ กำหนดเป็นขั้นต่ำคือ 550 (คะแนนเต็ม 990) สำหรับการฟังและการอ่าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะงานและระดับความต้องการทักษะภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารของบริษัทซึ่งอาจต้องการคะแนนสอบในทักษะการเขียนและการพูดเพิ่มเติม หรือแม้แต่ในแวดวงการศึกษาเอง ตัวอย่างอิทธิพลของการเพิ่มขึ้นของบทบาทของภาษาอังกฤษสะท้อนให้เห็นได้จากการกำหนดใช้คะแนนสอบภาษาอังกฤษมาตรฐาน เช่น TOEIC, TOEFL (Test of English as a Foreign Language) หรือ IELTS (International English Language Testing System) เป็นเกณฑ์ในการรับเข้าเป็นพนักงาน โดยตั้งแต่ พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่าหน่วยงานระดับอุดมศึกษาหลายแห่งเริ่มกำหนดใช้คะแนนสอบมาตรฐานภาษาอังกฤษเป็นเกณฑ์ในการรับเข้าเป็นพนักงาน ซึ่งโดยทั่วไปพนักงานมหาวิทยาลัยที่เป็นสายสนับสนุน (เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ) จะต้องมีคะแนน TOEIC ขั้นต่ำ 400 - 450 คะแนน ส่วนพนักงานสายวิชาการ เช่น อาจารย์และนักวิจัย ต้องมีคะแนน TOEFL (iBT: internet based test) ขั้นต่ำประมาณ 79 - 80 หรือ IELTS ประมาณ 6.5 - 7 ในทุกสาขาวิชา และอาจสูงกว่านี้สำหรับอาจารย์หรือนักวิจัยทางด้านภาษาโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้ไม่มีการประกาศให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองของไทยอย่างเป็นทางการ แต่นโยบายการเรียนการสอนภาษาที่กำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็น “ภาษาต่างประเทศหลัก” มีลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะทำให้ภาษาอังกฤษเป็น “ภาษาที่สอง” ของไทยในทางปฏิบัติจากการที่กำหนดให้ภาษาอังกฤษเข้ามามีบทบาทในแวดวงสำคัญ ๆ เช่น ใช้เป็นสื่อกลางในการศึกษา การติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน และสื่อสารมวลชน อย่างไรก็ตาม การจะกำหนดหรือประกาศอย่างเป็นทางการให้ภาษาอังกฤษเป็น “ภาษาที่สอง” ของไทยเป็นประเด็นที่อ่อนไหวและ

พัฒนาการบทบาทของภาษาอังกฤษ
ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทย

สำคัญในระดับชาติซึ่งต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและถี่ถ้วน เพราะนั่นหมายความว่า สังคมไทยซึ่งใช้ภาษาไทยในฐานะภาษาประจำชาติและภาษาราชการจะต้องใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารในด้านต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันในระดับสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

บทสรุป

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทของภาษาอังกฤษที่สะท้อนผ่านนโยบายการเรียนการสอนภาษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการบทบาทของภาษาอังกฤษที่ได้ทวีความสำคัญขึ้นเรื่อยมา จากที่มีสถานะเป็นภาษาต่างประเทศภาษาหนึ่งที่ไม่บังคับเรียน เป็นวิชาภาษาต่างประเทศที่บังคับเรียน และยกระดับเป็นวิชาภาษาต่างประเทศที่ 1 ที่แยกออกจากวิชาภาษาต่างประเทศอื่น ๆ จนกระทั่งในยุคหนึ่งได้รับการเสนอให้มีสถานะเป็นภาษาที่สองของไทยแต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งในปัจจุบันแม้ภาษาอังกฤษจะยังคงสถานะเป็นภาษาต่างประเทศภาษาที่ 1 ที่คนไทยต้องเรียนรู้ แต่ในทางปฏิบัติก็เริ่มแสดงให้เห็นแนวโน้มในการดำเนินการผ่านนโยบายการเรียนการสอนภาษาในการผลักดันภาษาอังกฤษมีสถานะเป็นภาษาที่สองของไทย

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นบทบาทของภาษาอังกฤษที่เพิ่มขึ้น กำลังไล่ทันภาษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่ภาษาอังกฤษทำหน้าที่เป็นภาษาโลก อย่างไรก็ตาม การจะกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองของไทยเป็นประเด็นที่อ่อนไหวและอาจส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างจึงจำเป็นต้องพิจารณาประเด็นนี้ให้รอบคอบ รวมไปถึงการวางแผนและกำหนดนโยบายการเรียนการสอนภาษาและนโยบายภาษา ซึ่งจะส่งผลต่อสถานะและการปฏิบัติต่อภาษาไทยในฐานะภาษาประจำชาติ รวมถึงภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ ที่ใช้ในประเทศไทยทั้งหมด (ภาษาของชนกลุ่มน้อย ภาษาถิ่น และภาษาต่างประเทศอื่น ๆ) อีกด้วย

References

- Arreerad Numpeth. (1987). *A study of the development language curriculum at the elementary education level form B.E. 2435 to B.E. 2528*. Master thesis in Education. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Duangduen Phisalbutr. (1974). *A History of Thailand's Education (Abridged version)*. Bangkok: Mongkhon Printing. (In Thai)

- International Network for Language Education Policy Studies (INLEPS) Home.* (2017). [Online]. Retrieved from: <http://www.languageeducationpolicy.org/> [2017, February 6].
- Joan Swann, Ana Deumert, Theresa Lillis and Rajend Mesthrie. (2006). *A Dictionary of Sociolinguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Kritsana Sinchai. (1982). *200 Years of Thailand's Education : Major Chronology*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House. (In Thai)
- Methavi Yutthaphongthada. (2006). *Thailand's Foreign Language Education Policies from the Sukhothai Period to the Present*. A Complete Research Report under the Research Project Thailand's Foreign Language Education Policies, funded by Thailand. Bangkok: Research Fund (TRF). (In Thai)
- Ministry of Education. (1983). *200 Years of Thailand's Education*. Bangkok: Khurusapha. (In Thai)
- Montri Suphaphorn; et al. (1998). *A Vision for the Future of Thailand 2027*. Bangkok: Ekkachon Pattana Pumipak Foundation. (In Thai)
- Pranee Kullavanijaya. (2007). "A View on Thailand's Foreign Language Education Policies". In *Fundamental Data for Foreign Language Educational Administration and Needs in Thailand*. A Complete Research Report under the Research Project Thailand's Foreign Language Education Policies, funded by Thailand Research Fund (TRF), pp. 175 - 193. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House. (In Thai)
- Robert Kirkpatrick (Ed.). (2016). *English Language Education Policy in Asia*. New York: Springer.
- Rong Sayamanont; et al. (1964). *A History of the Ministry of Education 1892 - 1964*. Phranakhorn: Khurusapha. (In Thai)
- Royal Society of Thailand. (2010). *A Dictionary of Linguistics (Applied Linguistics)*. Bangkok: the Royal Society of Thailand. (In Thai)

พัฒนาการบทบาทของภาษาอังกฤษ
ในนโยบายการเรียนการสอนภาษาของไทย

- Somdet Phra Chao Borommawong Thoe Krom Phraya Damrong Rajanubhab. (1950). *The Ways of Westerners' Travel to Siam*. Phranakhorn: Jattra.
- _____. (1971). "The Myth of Thai's Learning of the English Language". In *Pre-historic Stories and an Anthology of Miscellaneous Writings*, pp. 171 - 205. Phranakhorn: Bannakharn. (In Thai)
- Somdet Phra Paramindr Maha Chulalongkorn. (1968). *The Document on Educational Administration in the Reign of King Chulalongkorn*. A printing compilation by the Organizing Committee on the Occasion of the Centenary Platinum Jubilee Ceremony of King Chulalongkorn. Phranakhorn: Khurusapha. (In Thai)
- Surin Pitsuwan. (2012). "The Next Step of Thailand's Universities in ASEAN", a speech in the Exhibition Open MU Door to ASEAN 2012, Mahidol University, Salaya. In *How is Education part of encouraging Thai Citizen to step forward to ASEAN?*, pp.37-45. Nonthaburi: the Department of Education Administration, Mahidol University. (In Thai)
- Thomas Clayton. (2016). "Language education policies in Southeast Asia." In *Encyclopedia of Language and Linguistics* (2nd ed.). London: Elsevier.
- Wuttichai Mulsilp. (1973). *King Chulalongkorn's Education Revolution*. Bangkok: the Social Science Association of Thailand. (In Thai)